

Seria Policy Brief cuprinde texte bazate pe surse publice. Opiniile exprimate reprezintă punctele de vedere ale autorilor.

Alegerile parlamentare și prezidențiale din Tunisia: bilanț de etapă

Autor: Andra Dodiță¹

Deși departe de a avea cel mai facil parcurs post-revoluție, Tunisia a reușit, totuși, ca în trei ani după înlăturarea regimului Ben Ali, prin echilibrul de putere între forțele seculare și partidele islamiste, să adopte o nouă constituție și să mențină trendul ascendent (deși ușor) al țării după Primăvara arabă, spre deosebire de alte țări din regiune ale căror revolte nu au avut efectele scontate. După un an 2013 marcat de crize politice, stagnare economică, precum și de un val de violențe atribuite jihadiștilor², Tunisia anulului 2014 a înregistrat o serie de reușite în procesul postrevoluționar printre care se numără adoptarea noii constituții în luna ianuarie, alegerea noului Parlament în octombrie, precum și alegerea noului președinte al republicii la sfârșitul anului.³ Potrivit prevederilor noii constituții, odată finalizate procesele de alegere a parlamentului și a președintelui poate începe formarea noului guvern al țării.

Astfel, anul 2015 începe pentru Tunisia cu avansarea numelui lui Habib Essid pentru postul de premier. După consultări cu partidele Afek Tounes, Al Moubadara și Uniunea Patriotică Liberă, Nidaa Tounes, în calitate de partid câștigător al alegerilor parlamentare și în conformitate cu prevederile noii constituții, a propus luni, 5 ianuarie 2015, numele celui care a primit aprobarea președintelui Beji Caid Essebsi de a forma noul guvern al țării.⁴

¹ <http://www.idr.ro/Andra-DODITA.html>

² O analiză mai detaliată a evoluțiilor de pe scena politică din Tunisia după Revoluția din 2011 este articolul cu titlul „Tendințe moderate și radicale în peisajul politic post-revoluționar din Tunisia: Ennahda și Partidul Reformei” publicat de Institutul Diplomatic Român în anul 2013 în Policy Study nr. 2 cu titlul *Islamul politic, în contextul revoluțiilor arabe. Istoric și evoluții* (proiect coordonat de Laura Sitaru și Mihai Pătru).

³ http://www.huffpostmaghreb.com/2014/12/17/tunisie-election-arabes_n_6339092.html?ncid=fbklnkushpimg00000063

⁴ http://www.huffpostmaghreb.com/2015/01/05/habib-essid_n_6415432.html?ncid=fbklnkushpimg00000063

Odată însărcinat cu formarea noului guvern, Habib Essid are la dispoziție o lună ca să-și formeze echipa (iar în situația în care nu se ajunge la un consens, încă o lună) și să primească votul parlamentului.^{5,6} Propunerea lui Essid nu este, însă, fără probleme, acesta fiind, după părerea unora, o reminiscență a vechiului regim. După Revoluție, Habib Essid a fost ministru de interne în cabinetul interimar al lui Caid Essebsi și în cel al lui Hamadi Jebali precum și consilierul pe probleme de securitate al premierului, cele două funcții nefiind, totuși, primele deținute. În timpul președinției lui Zine El Abidine Ben Ali a fost, pe rând, șef de cabinet în Ministerul Agriculturii, șef de cabinet în Ministerul Internelor, secretar de stat în Ministerul Agriculturii, și secretar de stat în Ministerul Mediului.

Cu toate că a colaborat foarte bine atât cu Essebsi cât și cu coaliția de guvernare condusă de Ennahda, sunt voci, în special în rândul partidelor politice cu reprezentare în parlament dar care nu au fost consultate, care nu aprobă numirea acestuia ca personalitate însărcinată să formeze noul guvern date fiind legăturile sale cu „simboluri ale trecutului și eșecului”, făcându-se referire atât la regimul Ben Ali cât și la guvernarea Troika (compusă din partidele Ennahda, Consiliul pentru Republică și Ettakatol).⁷⁸

De altfel, nemulțumirea unei părți din electorat cu privire la numirea lui Essid nu este decât vârful aisbergului, acesta nefiind singura reminiscență a fostului regim, două exemple cel puțin la fel de relevante în acest sens fiind noul președinte al Tunisiei, Beji Caid Essebsi, precum și numărul de mandate parlamentare – majoritar – câștigate de partidul acestuia, Nidaa Tounes.

Adoptarea Constituției în luna ianuarie a anului 2014 a permis organizarea în luna octombrie a aceluiași an a alegerilor parlamentare precum și a celor prezidențiale în lunile noiembrie (primul tur) și decembrie (cel de-al doilea tur).

Observatorii evoluțiilor din această țară au apreciat că alegerile din Tunisia nu au fost și nu sunt importante doar pentru Tunisia, pentru parcursul său istoric, ci pentru întreaga zonă, succesul procesului electoral al acestei țări semnificând faptul că „democrația poate prinde

⁵<http://www.businessnews.com.tn/Biographie-de-Habib-Essid,-ministre-de-l%E2%80%99Int%C3%A9rieur,520,24108,1>

⁶http://www.huffpostmaghreb.com/2015/01/05/habib-essid_n_6415432.html?ncid=fbklnkushpimg00000063

⁷http://www.huffpostmaghreb.com/2015/01/05/tunisie-habib-essid-reactions_n_6415692.html?ncid=fbklnkushpimg00000063

⁸<http://www.businessnews.com.tn/front-populaire--habib-essid-a-ete-nomme-ef-du-gouvernement-pour-contenter-ennahda,520,52591,3>

rădăcini în lumea arabă”⁹, făcându-se astfel referire la țări precum Egiptul sau Libia unde evoluțiile post-Primăvara arabă au stârnit deopotrivă dezamăgire și revoltă.

Tunisienii și-au pus speranța în faptul că alegerile parlamentare ce s-au desfășurat în luna octombrie vor pune capăt celor trei ani de guvernare de tranziție marcați de agravarea problemelor sociale și economice cauzate de rata șomajului, respectiv de scăderea nivelului de securitate ca rezultat al activităților extremiste. Deși socotită ca având cea mai de succes ascensiune după Primăvara arabă, Tunisia se confruntă în continuare cu o serie de probleme. Pe lângă îngrijorările cauzate de rata șomajului care depășește în prezent 40%, o bună parte din tunisieni sunt neliniștiți de amploarea pe care au luat-o în ultimii ani activitățile extremiste atât în interiorul țării cât și în afara ei, Tunisia numărându-se printre țările furnizoare de combatanți în conflictele din Orientul Mijlociu.¹⁰

Partidele care au câștigat mandate parlamentare în Adunarea Națională în perioada de tranziție, reprezentante ale curentelor islamist moderat și secular, reflectă polarizarea de la nivelul electoratului tunisian. Deși o împărțire firească și previzibilă pentru societatea tunisiană în contextul postrevoluționar, unii dintre alegători au tras concluzia după cei trei ani de guvernare de tranziție că tocmai această antiteză a încetinit procesul de schimbare care se anunța să aibă loc în țară după Revoluția de Iasomie. Eșecul coaliției guvernate de Ennahda, Consiliul pentru Republică și Ettakatol a determinat ca la alegerile din toamna anului trecut electoratul tunisian să încredințeze guvernarea – majoritatea parlamentului și președinția – unui singur partid de factură seculară, Nidaa Tounes.

Dacă la alegerile parlamentare din 2011 partidul islamist Ennahda a câștigat, detașat, 89 din cele 217 de mandate (următoarele două partide în ordinea locurilor obținute fiind Congresul pentru Republică cu 29 locuri și Petiția Populară cu 26 de locuri), alegerile parlamentare din 2014 au produs o inversare a situație în special pentru principalul partid din coaliția de guvernare de până la sfârșitul anului 2013 când a fost nevoit să se retragă de la guvernare în favoarea unui guvern format din tehnocrați.¹¹

Alegerile parlamentare desfășurate în Tunisia pe 26 octombrie 2014 au reflectat și confirmat evoluțiile înregistrate în această țară după Primăvara arabă, și în special după câștigarea alegerilor pentru Adunarea Constituantă organizate în 2011 de către partidul

⁹ <http://edition.cnn.com/2014/10/26/world/asia/tunisia-elections-arab-democracy/>

¹⁰ <http://edition.cnn.com/2014/10/26/world/asia/tunisia-elections-arab-democracy/>

¹¹ <http://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2014/10/27/Tunisian-seculars-claim-lead-in-vote-count.html>

Ennahda. Astfel, deși se bucură în continuare de o prezență semnificativă în noul parlament, cu 69 din cele 217 locuri, Ennahda a fost devansat de partidul Nidaa Tounes, care a obținut cel mai mare număr de mandate parlamentare respectiv 85. Celelalte forțe politice în ordinea locurilor câștigate sunt Uniunea Patriotică Liberă cu 16 locuri, Frontul Popular cu 15 locuri, Afek Tounes cu 8 locuri și Congresul pentru Republică cu 4 locuri.¹²

Partidul naționalist și secular Nidaa Tounes, fondat în anul 2012, se dorește a fi versiunea modernă a partidului Neo Destour al lui Habib Bourguiba (fapt ce a atras critica coaliției de guvernare de la momentul respectiv). Printre membrii partidului se numără reprezentanți ai fostului regim, foști membri ai Adunării Constituționale Democratice. Partidul era de părere că forțele seculare din Tunisia trebuie să se unească pentru a contracara dominația mișcării islamiste Ennahda, al cărei opozant principal era.

Liderul partidului Nidaa Tounes, Beji Caid Essebsi, actualmente președintele Tunisiei, a prezidat coaliția anti-islamistă Uniunea pentru Tunisia¹³, fondată la inițiativa acestuia în 29 ianuarie 2013. În componența coaliției mai intrau și alte patru partide: Partidul Republican, Al Massar, Partidul Socialist și Partidul Muncii Patriotice și Democratice.

Avocat de profesie, Beji Caid Essebsi i-a apărât pe activiștii partidului Neo Destour după ce și-a terminat studiile la Paris, ajungând consilier pe lângă primul ministru Habib Bourguiba în anul 1956. Între anii 1957 și 1971 a ocupat o serie de funcții importante precum: director al Administrației Regionale, ministru de interne, ministru delegat pe lângă primul ministru, ministru al apărării, ambasador la Paris. În perioada octombrie 1971 - ianuarie 1972 a militat pentru mai multă democrație în Tunisia, motiv pentru care a demisionat din funcția de ambasador și s-a întors în Tunisia. Ulterior însă, între aprilie 1981 – septembrie 1986, a ocupat funcția de ministru al afacerilor externe. În 1987 a fost numit ambasador în Germania. A ocupat funcția de președinte al Camerei Deputaților între 1990 și 1991. În 27 februarie 2011 a devenit primul ministru al Tunisiei, după ce Mohamed Ghannoushi a demisionat din funcție, pentru a fi înlăturat din funcție în 24 decembrie 2011, când președintele interimar Moncef Marzouki l-a desemnat prim-ministru pe Hamadi Jebali, membru al mișcării Ennahda.

¹² <http://www.theguardian.com/world/2014/oct/30/tunisia-election-results-nida-tunis-wins-most-seats-sidelining-islamists>

¹³ Pe lângă discursul dur la adresa partidului Ennahda, de altfel una dintre rațiunile fondatoarea partidului Nidaa Tounes, nu este o surpriză pentru nimeni că Beji Caid Essebsi a fost un fervent opozant și al primului partid salafist din Tunisia, Partidul Frontul Reformei (în arabă Jabhat al-Islah), căruia i-a refuzat de două ori înființarea pe perioada cât a ocupat postul de prim-ministru al Tunisiei, cererea acestuia de autorizație fiind admisă abia în timpul guvernului condus de Ennahda, pe data de 29 martie 2012.

Intenția acestuia de a candida la alegerile prezidențiale a fost anunțată pentru prima oară la sfârșitul lunii aprilie 2013, reacțiile ulterioare ale electoratului tunisian fiind împărțite. Deși în mod clar printre favoriți, la anunțul că un veteran al regimurilor Bourguiba și Ben Ali, candidatul Essebsi, a intrat în turul doi al alegerilor, tunisienii au început să-și exprime deopotrivă bucuria și nemulțumirea.

Principalul motiv invocat de cei care au votat atât în primul tur cât și în cel de-al doilea cu fostul președinte interimar Marzouki este teama de a concentra toată puterea în mâinile contracandidatului Essebsi și implicit a partidului său de factură laică, Nidaa Tounes, care în urmă cu o lună își asigurase majoritatea locurilor din parlamentul tunisian pentru următorii cinci ani. Teamă exprimată în cel mai deschis mod este generată de faptul că octogenarul Essebsi, fondatorul și liderul partidului Nidaa Tounes, este văzut ca exponent și continuator al regimurilor Bourguiba și Ben Ali, situație care seamănă cu cea din Egipt.

În ciuda avertizărilor asupra pericolului reprezentat de concentrarea întregii puteri în mâinile unui singur partid, fapt ce ar fi amenințat succesul Revoluției, se pare că eșecul fostului președinte Marzouki și al coaliției de guvernare conduse de Ennahda au dus la victoria lui Beji Caid Essebsi care, deși perceput în mod clar ca fost colaborator al lui Ben Ali, a dat de înțeles că îndelungata sa experiență este calitatea principală pe care ar trebui să-l aibă conducătorul Tunisiei. După ce a câștigat cel de-al doilea tur al alegerilor prezidențiale cu 55,68% din voturi, devansându-l pe contracandidatul Marzouki, Essebsi a promis să readucă Tunisia pe linia de plutire după trei ani de la răsturnarea președintelui Ben Ali.

După câștigarea alegerilor parlamentare, Essebsi a declarat că partidul său, care va conduce guvernul de coaliție pentru următorii 5 ani, este pregătit să conlucreze cu alte partide pentru a face dovadă de unitate națională într-o perioadă sensibilă pentru Tunisia.

Un rol important în procesul electoral a fost jucat de partidul Ennahda care, așa cum am precizat anterior, a ales să nu susțină public niciun candidat, deși unii observatori s-ar fi așteptat inițial ca partidul moderat islamist să îl sprijine pe Marzouki, alături de care a lucrat, în calitate de partid principal al coaliției de guvernare până în 2013. Cu toate acestea, odată ce a pierdut majoritatea în parlament, partidul moderat islamist a decis să nu susțină pe niciunul dintre candidații la președinție, afirmându-și, în același timp, disponibilitatea de a colabora cu partidul din rândul căruia poporul tunisian și-a ales președintele și căruia i-a acordat cele mai multe mandate parlamentare.

Fostul secretar general al partidului Ennahda, Hamadi Jebali a declarat public la începutul lunii decembrie a anului trecut că se retrage din partidul printre ai cărui membri de seamă se număra încă din anii 1970 de când mișcarea a luat ființă. Fostul secretar general a explicat că mișcarea devenită ulterior partid s-a clădit pe premisele libertății și justiției împotriva tiraniei și corupției, aluzie la lupta împotriva reprimărilor și nedreptăților din era fostului regim Ben Ali, în timpul căruia Jebali a petrecut cincisprezece ani în închisoare, fapt ce contravine direcției pe care mișcarea ar fi luat-o în ultimul timp, afirmând că nu se mai regăsește în alegerile pe care partidul său le face.¹⁴

Ennahda a obținut, deci, al doilea loc la alegerile legislative câștigate de Nidaa Tounes și nu a prezentat oficial niciun candidat pentru alegerile prezidențiale. Mișcarea nu a exclus posibilitatea colaborării cu partidul câștigător în ciuda virulentului său discurs anti-islamist precum și a prezenței în rândurile acestuia a unor elemente din vechiul regim.

De altfel, demisia lui Jebali din Ennahda a reprezentat doar actul final al distanțării de partidul al cărui membru a fost de peste 40 de ani. Înainte chiar de a adopta o poziție publică fermă în chestiunea candidaților pentru alegerile prezidențiale, incompatibilitatea dintre Jebali și fostul său partid a mai fost reliefată în martie 2013 când acesta și-a dat demisia din funcția de secretar general al partidului. Fost premier în perioada decembrie 2011 - martie 2013 până când a demisionat din cauză că propriul partid – câștigător al alegerilor pentru Adunarea Constituantă – a respins propunerea sa de a forma un guvern de tehnocrați după grava criză politică survenită în urma asasinării unui reprezentant al opoziției în februarie 2013, Jebali a criticat recent poziția partidului din care încă făcea parte față de candidații la alegerile prezidențiale. În timp ce Ennahda a decis să nu susțină vreun candidat la președinție, Jebali a făcut în mod clar apel la electorat să voteze pentru oricine altcineva mai puțin pentru reprezentantul partidului care a câștigat alegerile legislative, implicit Essebsi, adăugând că lupta împotriva tiraniei și a corupției trebuie să fie două puncte vitale de pe agenda președintelui ales al Tunisiei.¹⁵

Posibilitatea ca Ennahda să nu facă parte din opoziție, urmând chiar să conlucreze cu Nidaa Tounes l-a determinat pe Jebali să afirme că ar putea forma un nou partid politic, dacă scena politică „îl obligă la acest lucru”, considerând că alierea fostului său partid cu partidul

¹⁴ http://www.huffpostmaghreb.com/2014/12/11/tunisie-hamadi-jebali_n_6308358.html?ncid=fbkInkushpmg00000063

¹⁵ http://www.huffpostmaghreb.com/2014/11/17/jebali-caid-essebsi_n_6170414.html

majoritar din parlament ar duce la monopolizarea scenei politice. Astfel, după părerea fostului premier, oricine ar îndrăzni să critice acțiunile guvernului ar fi perceput ca inamic al unității naționale și acuzat de „crime și de salafism jihadist”.¹⁶

La patru ani după izbucnirea revoltelor care aveau să fie reunite sub denumirea de Primăvara arabă și care, într-o primă fază, au părut să fie puternic marcate (sau chiar amenințate, în opinia unora) de emergența partidelor politice de sorginte islamică pe scena politică¹⁷, evoluțiile ulterioare, deși diferite în fiecare dintre țări, au o trăsătură în comun – estomparea până la anihilare a islamului politic de pe scena politică, excepție făcând cazul Tunisiei unde, după o guvernare de tranziție măcinată de crize politice și dificultăți economice, partidul Ennahda a câștigat al doilea număr de locuri în parlament. Întrucât și în Tunisia, ca și în cazul celorlalte țări ale Primăverii arabe, islamul politic moderat nu a marcat o victorie decisivă, rămâne de văzut, în cele ce urmează, sub ce formă va activa Ennahda din poziția pe care o are și ce portofolii îi vor fi atribuite în guvernul Essid, dar și dacă personaje precum fostul premier Jebali care a demisionat recent din partidul Ennahda vor intra din nou în jocul politic.¹⁸

¹⁶ http://www.huffpostmaghreb.com/2015/01/05/jebali-parti-ennahda_n_6416510.html

¹⁷ O serie de analize referitoare la emergența islamului politic pe scena politică a țărilor Primăverii Arabe sunt disponibile în Policy Study nr. 2 publicat de Institutul Diplomatic Român în anul 2013 cu titlul *Islamul politic, în contextul revoluțiilor arabe. Istoric și evoluții* (proiect coordonat de Laura Sitaru și Mihai Pătru).

¹⁸ Acest material a luat în analiză evoluțiile survenite până la 20 ianuarie 2015.